

Kuşatma Altındaki Kudüs: Yahudi Tarihçi Josephus'un Gözünden Yahudi-Roma Savaşı (MS 66-73)*

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 01 Eylül 2024 Kabul Tarihi: 13 Aralık 2024

✉ **Muammer Ulutürk**

Doç. Dr. / Assoc. Prof.

Necmettin Erbakan Üniversitesi / Necmettin Erbakan University

Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi / Faculty of Social and Human Sciences

<https://ror.org/013s3zh21>

<https://orcid.org/0000-0002-0255-0220>

muluturk@erbakan.edu.tr

Öz

Tarihçi Josephus'u önce Yahudiye'de Romalılara karşı mücadele eden ve Yahudilerin mağlubiyetinden sonra teslim olan bir komutan, sonra da Kudüs'ün yıkılmasından sonraki on yılda Roma'da yaşayıp Yunanca yazan bir aristokrat olarak görürüz. *Yahudi Savaşı* adlı eseri, hakkındaki eleştirilere rağmen en etkili Antik Batı metinleri arasında yer alır. Josephus Yahudi geleneklerini Greklerin retorik ve tarih yazımıyla harmanlar. Yedi bölüme ayrılmış eseri çok uzun metinlerden ve detaylardan oluşur. Anlatısında Yahudiye'nin Celile bölgesini Romalılara karşı müdafaa eden bir komutan, olayları çarpıtmadan yazdığını söyleyen bir tarihçi ve Yahudi kanun ve yasalarını iyi bilen bir din adamı olarak mağlup Yahudilerin başlarına gelen faciaların, Kudüs'ün ve Tapınağın yıkımının sorumlusu olarak Romalılardan çok dindaşlarını suçlar. Bu makalede Josephus'un bizzat askeri bir lider sıfatıyla iştirak ederek gözlem ve tespitler yaptığı *Yahudi Savaşı* adlı eseri üzerinden Roma İmparatoru Nero döneminde başlayıp İmparator Vespasian ve oğlu Titus dönemlerinde sona eren Kudüs kuşatması ile savaşının sebep ve sonuçlarını, tarihsel etkilerini söz konusu edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Kudüs Kuşatması, Josephus, Yahudiye, Vespasian, Titus.

* Bu makale CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Al-Quds under Siege: The Jewish-Roman War through the Eyes of the Jewish Historian Josephus (66-73 AD)*

Research Article

Received: 01 September 2024 Accepted: 13 December 2024

Abstract

Josephus initially appears as a military commander who resisted the Romans in Judea, ultimately surrendering after the Jewish defeat. Later, he emerges as an aristocrat residing in Rome, writing in Greek during the decade following the fall of al-Quds. Despite its critics, his *Jewish War* remains one of the most influential texts of the ancient Western world. Josephus skillfully integrates Jewish traditions with Greek rhetorical and historical writing techniques. His work, organized into seven chapters, comprises extensive texts filled with intricate details. In his narrative, Josephus, writing as a former commander who defended Galilee, a historian professing objectivity, and a scholar well-versed in Jewish law, places the blame for the calamities that befell the Jews-and for the destruction of al-Quds and the Temple-primarily on his fellow Jews rather than on the Romans. This article examines the causes, consequences, and historical impact of the siege and war of al-Quds, which began under Roman Emperor Nero and concluded during the reigns of Emperor Vespasian and his son Titus. Through an analysis of Josephus's *Jewish War*-a work informed by his personal involvement as a military leader and his detailed observations-we explore these critical events in depth.

Keywords: History of Religion, Siege of al-Quds, Josephus, Judea, Vespasian, Titus.

* This article is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Summary

Josephus, a Jewish historian and military commander of the first century AD, was born in 37 AD, coinciding with the first year of Emperor Gaius Caesar's reign. Although historically known as Josephus Flavius, his original name was Joseph ben Mattathias. When Josephus aligned himself with the Romans, he adopted the surname Flavius, reflecting the title of his imperial patrons. Josephus likely composed his *Jewish War* in Rome under the reign and patronage of Emperor Vespasian (69–79 AD), approximately five years after the war's conclusion. Given the trajectory and outcome of the war, an earlier date for its composition is improbable. In this context, Josephus resisted for an extended period as a military commander leading Jewish forces against the Romans in Galilee. However, after being taken prisoner, he was forced to join the army of Vespasian and Titus, and when he was released, he joined the Roman army returning from Egypt and noted the events that took place before his eyes in the Roman camp during the second siege of al-Quds. Josephus's pivotal role in prophesying Vespasian's rise to power and his counsel to Titus underscore his loyalty to Vespasian.

Al-Quds has experienced a series of sieges and destructions throughout various periods in its history. Al-Quds was destroyed multiple times: first by Nebuchadnezzar in 587-586 BC, then by Antiochus IV Epiphanes in 169-168 BC, followed by Pompey in 63 BC. The final destruction occurred under Titus in 70 AD. According to Josephus, al-Quds was occupied five times: first by the Babylonians, then by the Egyptian Pharaoh Shishak, followed by Antiochus, Pompey, Sosius, and Herod. Despite these invasions, the Jews were able to defend the city. However, none of these invasions was as destructive as that of Vespasian and Titus.

Josephus offers a detailed background of the events that led to the outbreak of the Jewish-Roman war. According to Josephus, before the Jewish-Roman War, Antiochus Epiphanes captured al-Quds but was eventually expelled by the Hasmoneans. The throne disputes within the Hasmonean dynasty increased Roman influence in the region, ultimately leading to Herod, the son of Antipater, overthrowing the Hasmonean dynasty. After Herod's death, under Emperor Augustus and the provincial governor Quintilius Varus, the Jewish revolt began, eventually leading to war in the twelfth year of Nero's reign. The Jewish-Roman War refers to a series of conflicts between the Jewish people and the Roman Empire that occurred from 66 to 73 AD. This conflict is often referred to as the "Jewish Wars" or the "First Jewish-Roman War."

Josephus attributes the causes of the war to several factors, including Roman oppression and attempted invasion, poor economic conditions, social divisions in Judea, infighting among Jewish rebel leaders, corruption, the disruption of the existing order by the Zealots, mismanagement by Roman governors,

and attacks on the al-Quds Temple by Jewish factions. He emphasizes the magnitude of the war and criticizes other historians for relying on hearsay. Josephus asserts that he wrote his account as a firsthand witness to the events, aiming to present the facts to the Roman Empire. Additionally, he attempts to justify the Romans for the destruction of the Holy Temple.

The revolt that began in 66 AD was a significant uprising by the Jewish people against Roman rule. In the early stages of the revolt, from 66-67 AD, the Jews achieved notable victories against Rome, including besieging Roman garrisons in al-Quds and taking control of the city. After the death of Emperor Nero in 68 AD, Vespasian was appointed to suppress the revolt amid growing political instability within the Roman Empire. Vespasian began deploying troops to the region to quell the Jewish uprising, and his son, Titus, led the Roman army in a major offensive, laying siege to al-Quds. The city ultimately fell in 73 AD, and the Jewish Temple (the Second Temple) was destroyed.

Following the war, Rome forcibly expelled the Jewish people from Palestine, leading to a significant decline in the Jewish population in the region. This resulted in the dispersion of Jews across the diaspora. The Roman Empire also implemented changes in its rule over Palestine, with the establishment of Roman settlements and colonies accelerating after the fall of al-Quds. The outcome of the war had profound cultural and religious consequences. The destruction of the Temple brought about major shifts in Jewish beliefs and practices. In the absence of the Temple, Rabbinic Judaism and synagogue-centered worship flourished. This war marked a pivotal turning point in both Jewish and Roman history, symbolizing a period of tense Jewish-Roman relations. It was not merely a military conflict but an event that highlighted the deep cultural and religious divides between the two peoples. The freedom of the Jews, their land, and their hopes for independence were shattered, ending their dreams of a new state. The destruction of the Holy Temple led to the dispersion of Jews across the Mediterranean and the onset of religious conflicts within the Roman Empire. Tens of thousands of Jews were killed or enslaved, and the fall of al-Quds marked the beginning of the Jewish diaspora.

Giriş

Salem tanrısı adına inşa edildiği rivayet edilen Kudüs şehrinin yaklaşık olarak MÖ 3000'lerde Kenanlılar tarafından kurulduğu kabul edilmekte, Yahudilerin bölge üzerindeki iddiaları ise takriben MÖ 18. yüzyılda İbrahim'in göçü ile başlatılmaktadır.¹ Zaman içinde Yahudi nüfusunun arttığı Filistin bölgesi MÖ 64-MS 324 yılları arasında Roma İmparatorluğunun hâkimiyeti altına girmiştir. Yahudiler burada diğer etnik unsurlar gibi Romalıların tebaası olarak yaşıyorlardı. Romalılar, farklı etnik kökenlere ve dinî inançlara sahip toplulukları, bireysel ve bölgesel ihtiyaçlara göre düzenlenen yasalarla bir arada tutma çabası gütmüştür. Ancak imparatorluğun genişleyen toprakları ve artan etnik-dinî çeşitlilik, yönetim altındaki eyaletlerde ve bağlı devletlerde çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.² Pagan Roma idaresi, Yahudilere sınırlı da olsa sosyal ve dinî hayatlarını kolaylaştırıcı özel kanun ve düzenlemeler yapmış, Yahudi halkının işlerinin düzenini Kudüs'te bulunan dinî otoriteye bırakmıştır. Ancak zaman içinde Roma yönetiminin Yahudiye'ye³ atadığı bazı yöneticilerin uyguladığı ağır vergiler, keyfi uygulamalar, kanunsuzluklar ve dinî kısıtlamalar isyanları beraberinde getirmiştir.⁴ Aslında Roma imparatorlarının asıl amacı farklı kültürel kodlara sahip çok çeşitli halkların bağlılığını sağlamak olmasına rağmen, örneğin Hadrian döneminde (MS 117-138) olduğu gibi Romalılaştırma (Romanizasyon) süreci bir devlet politikası olarak işlemiş, farklı yerlerde kümelenmiş Yahudi fraksiyonlarının anlayışına göre farklı yansımalar, kabul veya isyanlar olmuştur.⁵ Bu isyanların sonuçları Yahudiler aleyhine ciddi sonuçlar doğurmuştur. MS 66 yılında başlayıp MS 73 yılında sonuçlanan Birinci Yahudi İsyanı veya diğer adıyla Yahudi Savaşı'ndan önce de hem

¹ Cengiz Batuk - Rabia Mert, "Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/2 (2018), 132.

² Hatice P. Erdemir - Halil Erdemir, "Kudüs'te Yahudi İsyanı ve Yahudiler", *History Studies* 126 Ortadoğu Özel Sayısı (2010), 118.

³ "Josephus yazılarında bölgenin adını Iudaea olarak kullanır. Bu adı bazen Romalı yöneticiler tarafından adlandırılan Provincia Iudaea'ya atıfta bulunmak amacıyla kullanırken bazen ise Palaestina'daki Yahudi nüfusun yaşadığı bölgeyi kastetmektedir." Bk. Rumeysa Babadostu, *Provincia Iudaea'da Zealot Hareketi* (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 15.

⁴ Sedat Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/1 (2012), 41.

⁵ Ali Özkan, "Küçük Asya'da Geç Antik Çağ Toplumsal Hayatında Yahudiler", *İsrailiyat* 6 (2020), 12.

Yahudiye'nin hem de Kudüs'ün farklı tarih dilimlerinde bir dizi kuşatma ve yıkıma sahne olduğu görülmektedir.

MÖ 587-586'da Nebukadnezar, MÖ 169-168'de IV. Antiyokus Epifanes ve MÖ 63 yılında Pompey tarafından yıkılan Kudüs'ün son olarak zarar görmesi MS 73 yılında Roma İmparatoru Vespasian ve oğlu Titus zamanına rastlar. Josephus'un yazdığına göre kendi zamanına kadar Kudüs daha önce beş kez işgale uğramış, ilk olarak Babilîler ardından Mısır Firavunu Şişak, Antiyokus, Pompey, Sosiyus ve Hirodes tarafından alınmış olsa da Yahudiler şehri korumuşlardır. Ancak hiçbiri Vespasian ve Titus dönemindeki kadar yıkıcı olmamıştır.⁶ Bunlara tepki olarak Yahudilik, merkezî kült yerinden yoksun bir din olmamak için tarihi süreçte yeni yapılar ve araçlar geliştirmiştir. Josephus'un ise bütün eserlerinde ana amacının Yahudiliği Yunanca konuşan Romalılara hoş göstermek olduğu anlaşılmaktadır.

1- Josephus

Josephus MS I. yüzyılda yaşamış bir Yahudi tarihçi ve komutandır. MS 37 yılında İmparator Gaius Sezar'ın saltanatının ilk yılında doğdu. Tarihte Josephus Flavius olarak bilinmesine rağmen asıl adı Joseph ben Mattathias'tır. Romalıların tarafına geçtiğinde soyadı, hamilerinin ünvanı olan Flavius ile değiştirilmiştir. Babası Yehoyarib adında dönemin yirmi dört Yahudi tarikatından birine mensup bir rahipti ve anne tarafından Haşmoni⁷ kraliyet hanedanına mensuptu. Ailesi Kudüs'ün rahip aristokrasisi arasındaydı.⁸ *Yahudi Savaşı* adlı eserinde kendisini “Matthias'ın oğlu, doğuştan İbrani, aynı zamanda rahip ve ilk başta Romalılara karşı savaşan ve daha sonra yapılanlara katılmak zorunda kalan Josephus, (bu eserin yazarıyım)”⁹ diyerek tanıtır. Kardeşi Matthias'la birlikte rahiplik görevine uygun olarak yetiştirilmiş, Tevrat ve gelenekler konusunda Yahudi eğitiminin kuralları doğrultusunda eğitim almıştır. Çocukluğunda Kudüs'te o dönemde dinî eğitimlerin verildiği çok sayıda okuldan birine gitmiştir. Aramice konuşan Josephus iyi bir eğitim almış, Yahudi hukukunu, tarihini ve teolojisini derinlemesine öğrenmiştir.¹⁰

⁶ Josephus Flavius, *The Complete Works of Flavius-Josephus: Comprising the Antiquities of The Jews, a History of Jewish Wars, and Life of Flavius Josephus, Written by Himself*, çev. William Whiston (Hartford, USA: S. S. Scranton Co., 1905), 865.

⁷ Haşmoni veya Haşmaonayim, Selevkos Krallığı'na karşı isyan başlatarak özerk bir Yahudi devleti kuran ve İsrail'in en önemli bölgelerini ele geçirip bir dizi komşu Sami halkını Yahudi halkına katan bir hanedandır. Bk. Menahem Stern, “Hasmoneans”, *Encyclopedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum - Fred Skolnik (Jerusalem: Keter Publishing House Ltd., 2007), 446.

⁸ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 7.

⁹ Josephus Flavius, *The Jewish War*, çev. Henry St. John Thackeray (London: Harvard University Press, 1926), 3.

¹⁰ Norman Bentwich, *Josephus* (Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1914), 38.

Kendi yazdığı biyografisine göre çocukluğunda öğrenmeye olan sevgisi nedeniyle herkes tarafından takdir edilen Josephus, henüz on dört yaşındayken Kudüs'te aristokratik öğrenmeye dayalı bir yetişme dönemi geçirir ve genç yaşta başrahiplerin kendisinden bilgece tavsiyeler istediklerini belirtir. On altı yaşındayken üç önemli Yahudi mezhebinden Ferîsiler, Sadûkîler ve Essenîlerden hangisinde yer alacağını düşünür ve Essenîlerde karar kılar. Banus adında birinin çölde yaşadığını, tek bir giysiyle yetindiğini, kendiliğinden yetişenlerden başka yiyecek yemediğini ve iffetini korumak için gece gündüz sık sık soğuk suyla yıkandığını öğrenerek onu üç yıl boyunca taklit eder. Böyle bir deneyimin ardından on dokuz yaşında Kudüs'e geri döner ancak Ferîsî mezhebinin kurallarına göre yaşamaya başlar ve Yahudiye'deki farklı gruplarla tanışır.¹¹ Eserinin Jotapata kuşatmasını anlattığı bölümünde kendisinin bir rüya yorumcusu olduğunu söyler hatta neredeyse bir peygamber gibi tavır takınır.¹²

Josephus'un Kudüs dışına ilk yolculuğu yirmi altı yaşındayken Roma'ya olmuştur. Felix, Yahudiye valisi olduğu dönemde seçkin bazı rahipleri zincire vurarak İmparator Nero'nun önünde davalarını savunmak üzere Roma'ya gönderir. Josephus esirlere faydalı olmak, mümkünse onları kurtarmak amacıyla gemiye biner. Gemi Adriyatik Denizi'nde batır ve 600 kişiden ancak 80'i bir Kirene gemisinin yardımıyla kurtulur. Josephus İtalyanların Puteoli (günümüzde Pozzuoli) adını verdiği Dicearchia'ya geldiğinde Nero tarafından çok sevilen, doğuştan Yahudi bir oyuncu olan Aliturius ile tanışır. Onun ilgisi sayesinde Nero'nun karısı Poppea ile görüşür ve rahiplerin serbest bırakılmasını sağlamak için ondan ricada bulunur. Roma'dan, Roma'nın gücüne olan saygısı ve Romalıların yenilmezliğine olan kanaatiyle¹³ Kudüs'e döner.¹⁴ Bu sırada "Roma'ya sadık Yahudiler ile ayaklanmayı savunan Yahudiler ve ayaklanmayı savunan ancak ayaklanmayı kimin yönetmesi gerektiğine karar veremeyen Yahudiler"¹⁵ arasında birtakım gerilimler devam etmektedir.¹⁵ Josephus MS 66'da Roma İmparatorluğu'na karşı başlayan Birinci Yahudi-Roma Savaşı'nın başlarında Kudüs'te Romalılara karşı mücadele eden hiziplerin arasına karışır ve Celile bölgesinde bir komutan olarak görev yapar. Bu bölge, kitabında verdiği bilgilerin çoğunun geçtiği yer olmuştur.¹⁶

¹¹ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 7.

¹² Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 750.

¹³ Hakan Olgun, "Modern İsrail'in Millî Kimlik Kaynağı Olarak Josephus'un 'Masada' Anlatısı", *Milel ve Nihal* 10/1 (2014), 15.

¹⁴ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 8.

¹⁵ Muzaffer Demir - Ebru Özer, "Titus Flavius Iosephus'un Hayatı Eserleri ve Tarihçiliği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13/75 (2020), 241.

¹⁶ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 722.

Titus MS 71 yılının Mayıs-Haziran aylarında, önce Romalı bir esir, sonra da bir işbirlikçi olan Josephus'la birlikte Roma'ya dönmüştür. Bu sırada İmparator olan Vespasian tarafından imparator olmadan önce oturduğu eve yerleştirilip kendisine Roma vatandaşlığı verilmiş, emekli maaşı bağlanmış ve hayatının sonuna kadar saygı gösterilmiştir.¹⁷ Josephus bir “Romalı tarihçi” olarak tanımlanabilir.¹⁸ Antik kaynaklar Josephus'un ne zaman ve nerede öldüğü konusunda ise sessiz kalmıştır.¹⁹

2-Josephus'un Tarihçiliği

Roma İmparatorluğu himayesinde yaşamış en önemli tarihçilerden biri ve İkinci Tapınak Dönemi'nin son günlerine ve tapınağın yıkılışına şahitlik etmiş bir Yahudilik tarihçisi olarak Josephus'un kaleme aldığı eserler, neredeyse kutsal metinlerden sonra en etkili bilgi kaynağı olarak önemini korumaktadır.²⁰ Bilindiği üzere İkinci Tapınak Dönemi, Yahudilerin Babil sürgününden Kudüs'e geri dönerek Tapınağı yeniden inşa ettikleri MÖ 516/515 yılı ile MS 70 yılı arasındaki dönemi kapsamaktadır.²¹ Roma'ya karşı isyan eden sonra da Romalıların tarafına geçen bir Yahudi lider olarak Josephus, onlara Yahudi kültürünü anlatır, kendini haklı çıkarma çabasını Akdeniz'in egemen imparatorluğuna karşı başarısız bir isyanın sürükleyici öyküsüyle birleştirir. Bununla birlikte Josephus'un Yahudilerin Roma'ya karşı isyanını anlatan eseri, Roma işgali sonrası edebiyat, kültürel kimlik ve kendini biçimlendirme söylemi konusunda değerli bilgiler sunması, antik tarihçiler ve edebiyatçılar için onu değerli bir kaynak haline getirir.²² Josephus'un Roma İmparatorluğu ve Yahudi isyanı üzerine yazdıkları, hem Yahudi hem de Roma imparatorluk tarihi hakkında değerli bilgiler sunarak her iki kültürü de anlama imkânı verir.²³ Öte yandan “Josephus dışında savaşı daha ayrıntısız şekilde veren Gaius Cornelius Tacitus'un *Annales ve Historiae*, Cassius Dio'nun *Historiae Romanae* ve Appianus'un *Bellum Civile* adlı eserlerini” de zikretmek gerekir.²⁴

¹⁷ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 35.

¹⁸ Jonathan Davies, “Covenant and Pax Deorum: Polyvalent Prodigies in Josephus' 'Jewish War'”, *Histos* 13 (2019), 78.

¹⁹ Demir - Özer, “Titus Flavius Iosephus'un Hayatı Eserleri ve Tarihçiliği”, 244.

²⁰ Olgun, “Modern İsrail'in Millî Kimlik Kaynağı Olarak Josephus'un 'Masada' Anlatısı”, 14.

²¹ Ali Osman Kurt, “İkinci Mabet Dönemi Yahudiliği”, *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni*, ed. Bayram Ali Çetinkaya, thk. Ali Osman Kurt (İstanbul: İnsan, 2015), 1/945.

²² Simon Goldhill - Helen Morales, “Introduction”, *Ramus* 36/1 (2007), 1-5.

²³ G. D. Kilpatrick, “Review of Josephus, The Historian and His Society”, *Novum Testamentum* 28/3 (1986), 286.

²⁴ Alaattin Cem Özdemir, *Roma İmparatorluk Döneminde Yahudi İsyanları* (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,

Josephus, eleştirdiği tarihçilerin doğru bilgi eksikliğinin yanı sıra Romalıları büyük bir ulus olarak gösterme arzusunda olduklarını buna karşılık Yahudilerin eylemlerini sürekli olarak küçümseyip aşağıladıklarını belirtir. Yahudilerin uzunca süren bu savaşlarda gösterdikleri direncin tarihçilerce ıskalanmasına adeta içerler.²⁵ Tiranlar dediği isyancı Yahudi liderlere yönelik şahsi eleştirileri ya da ülkesinin talihsizlikleri üzerine yaktığı ağıtlar nedeniyle kınanması halinde hoşgörü dilemekten sakınmayacağını belirtir. “Roma egemenliği altındaki tüm şehirler arasında en yüksek mutluluğa erişmek ve felaketin en dibine düşmek Yahudilere nasip oldu” der. Ona göre dünya kurulduğundan beri tüm ulusların talihsizlikleri Yahudilerin talihsizliklerinin gerisinde kalmıştır.²⁶

Josephus’un hayatı ve eserleri etrafında birçok tartışmalı konu vardır, ancak Yahudi toplumu ve Roma imparatorluk kurumuyla olan ikili ilişkisi özellikle tartışmalı olmuştur. Josephus sadık bir Yahudi olarak mı düşünülmelidir, yoksa Flavian imparatorluk sarayında lüks bir yaşam uğruna halkını terk eden bir çıkarıcı ve korkak mıydı? Josephus’un erken ve geç dönem eserleri, bu soruyu kendisinin cevaplama gerektiğini ortaya koymaktadır. Yazılarında sayısız savunma öğeleri bulunur. Hem anlatılarındaki olaylar hem de bu olayları anlatırken kullandığı üslup, Josephus’un kendi yaşamı boyunca hem Yahudiler hem de Romalılar tarafından bir hain olarak kabul edildiğini göstermektedir.²⁷

Bakış açısı ve güvenilirliği konusunda haylice çalışma yapılmış olsa da netice olarak yazdıklarıyla Klasik Antik Çağ’a değerli katkıları olan Josephus’u diğer Antik Çağ tarihçilerinden ayıran fark, onların Antik Yunan, Roma devleti ve hükümdarlarıyla ilgili bilgi verirken, kendisinin Yahudi halkının tarihî gelişimini izleme imkânı vermesidir.²⁸ Yahudi-Roma Savaşı sırasında önemli bir figür olan Josephus, Yahudi tarihini ve kültürünü belgelemiştir. Bunlar hem Yahudi hem de Roma tarihinin bu devresini araştıranlar için birinci elden kaynaklardır. Josephus’un yazıları dönemin sosyal, politik ve askeri yapıları hakkında değerli bilgiler sunar. Bunlar antik dünyayı anlamak ve Roma ile Yahudi tarihinin karmaşık ilişkilerini keşfetmek için değerli sayılırlar. Yazıları tarihçiler için olduğu kadar arkeologlar için de önemlidir. Öte yandan Yahudi isyanı üzerine yapılan araştırmaların önündeki en büyük engellerden biri bu konuda Roma’da paralel kaynakların yok denecek kadar az olmasıdır. Tarihçiler

2019), 3.

²⁵ Flavius, *The Jewish War*, 7.

²⁶ Flavius, *The Jewish War*, 7,8.

²⁷ Bk. Nicole Kelley, “The Cosmopolitan Expression of Josephus’s Prophetic Perspective in the Jewish War”, *Harvard Theological Review* 97/3 (2004), 257-274.

²⁸ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 7.

tarafından verilen bilgiler birkaç ayrıntı dışında tek kaynak olarak neredeyse Josephus'un *Yahudi Savaşı*'na dayanmaktadır.²⁹

3-Yahudi Savaşı Adlı Eseri

Josephus'un yazıları üç büyük külliyattan oluşmaktadır. Yedi kitapta *Yahudi Savaşı*'nı (*Bellum Judaicum: The Jewish War*), yirmi kitapta *Yahudi Tarihini* (*Antiquitates Iudaeorum: Jewish Antiquities*) ve iki kitapta da pagan yazar Apion'a karşı (*Contra Apionem: Against Apion*) adlı savunma ve eleştiri mahiyetindeki risalesini yazmıştır. Ayrıca otobiyografik eseri olan "Hayat"ı, (Vita: The Life) "Yahudi Tarihi"ne ek olarak koymuştur.³⁰ Hayat, daha çok Josephus'un, Celile savunmasıyla ilgili kendisine yöneltilen eleştirilere verdiği cevapları içerir.³¹ Bu eserlerin her biri şu ya da bu şekilde Josephus'un yeniden düzenlediği önceki kaynaklara dayanmaktadır.³² Yahudi Savaşı, *Elçilerin İşleri*'nden önceki Antik Yunan tarih yazımında retorik uyarılma ve kitlelerin yabancılaştırılması olgularını karşılaştırmalı olarak incelemek için uygun bir konu teşkil etmektedir. Çünkü Josephus'un yazdıkları *Elçilerin İşleri*'ne sadece kronolojik olarak değil, aynı zamanda Yahudi halkının inancı ve kaderiyle ilgili ortak kaygıları bakımından da çok yakındır.³³

Yahudi Savaşı'nın yaygın olan Yunanca nüshasının yanında bir de Slavca nüshası mevcuttur. Slavca en eski el yazma 1463 yılına aittir. Josephus, kendisinin *Yahudi Savaşı*'nın iki nüshasının yazarı olduğunu söyler. Bunlardan biri Yahudi okuyucu kitlesi için kendi dilinde, ikincisi ise Yunan ve Romalı okuyucu kitlesi için Yunanca olarak yazılmıştır. Günümüze ulaşan Slavca nüshanın kökeni hakkında yapılan bazı araştırmalar bu nüshanın Yunanca olmayan kayıp başka bir yazmaya dayandığını öne sürmektedir. Örneğin Alman çevirmen Alexander Berendts, *Yahudi Savaşı*'nın Slavca nüshasının mevcut Yunanca nüshaya dayanmadığı görüşündeydi. Berendts ayrıca Slavca nüshanın Yunanca bir metinden değil, Josephus'un eserinin kendi ana dilinde, yani Aramice yazdığı ilk nüshadan çevrildiği gibi şaşırtıcı bir iddiada bulunmuştur. Berendts'in teorisi, Robert Eisler tarafından benimsenmiş ve onu takip etmiştir. Eisler, kayıp Aramice aslının Slavcadan kelimesi kelimesine tercüme edilerek doğru bir şekilde

²⁹ Uriel Rappaport, "Where Was Josephus Lying In His Life or in the War?", *Josephus and the History of the Greco-Roman Period* (Brill, 1994), 279.

³⁰ Harold W. Attridge, "Josephus and His Works", *Jewish Writings of the Second Temple Period*, ed. Michael Stone (Brill, 1984), 185.

³¹ Bekir Zakir Çoban, "Josephus'un Gözüyle İlk Dönem Yahudi Fırkaları", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2008), 58.

³² Eserleri hakkında detaylı bilgiler için bk. Demir - Özer, "Titus Flavius Iosephus'un Hayatı Eserleri ve Tarihçiliği".

³³ John M. Duncan, "Chapter 12 Josephus's Jewish War" (Brill, 2022), 728.

yeniden oluşturulabileceğini iddia edecek kadar ileri gitmiştir.³⁴ Şener'in bildirdiğine göre "daha sonra V. M. Istrin bu görüşü eleştirerek kelimelerin aslında Aramice olmadığını ispatlamıştır. Eseri ayrıntılı bir biçimde inceleyen Meşçerski ise Berends-Eisler varsayımının temelsiz olduğunu ileri sürmüş ve çeviride yer alan Eski Yunanca kelimelerin eserin Eski Yunancadan yapıldığına dair önemli bir kanıt olduğunu belirtmiştir."³⁵

Roma ordusunun MS 66'da Kudüs kuşatmasıyla başlayan ve MS 73'te Yahudilerin mağlubiyetiyle sona eren Yahudi-Roma Savaşı, Yahudiye Eyaleti'nde yaşayan Yahudilerin Roma İmparatorluğu'na karşı gerçekleştirdiği üç isyandan ilki olduğundan "Birinci Yahudi-Roma Savaşı" olarak da adlandırılır. Diğerleri Kitos Savaşı (MS 115-117) ve Bar Kohba İsyanı'dır (MS 132- 135). Josephus bu eserini İmparator Vespasian'ın saltanatı ve himayesi sırasında (MS 69-79), savaşın bitiminden beş yıl sonra başkent Roma'da yazmış olmalıdır. Savaşın seyri ve sonuçları göz önünde bulundurulduğunda daha erken bir tarih vermek pek mümkün değildir. Bununla ilgili olarak Josephus, Celile bölgesinde Yahudileri Romalılara karşı komuta eden bir asker olarak uzun süre direnmiştir. Ancak esir alındıktan sonra Vespasian ve Titus'un ordusuna katılmaya zorlanmış, serbest bırakıldığında Mısır'dan Kudüs'ü ikinci defa kuşatmaya dönen Roma ordusuna eşlik etmiş ve kuşatma süresince Roma ordugâhında gözünün önünde olup bitenleri not etmiştir. Vespasian'ın himayesinde geçen Roma'daki boş zamanlarında notlarını ve gözlemlerini yazarken Yunan dilinde yetkin kişilerin yardımını almıştır.³⁶ Bu eserini ilk önce atalarının dili olan Aramice ile kaleme almış³⁷ ve eser Fırat'ın ötesindeki dindaşlarına gönderilmiştir.³⁸ Mevcut Yunanca versiyon, MS 75 ile Vespasian'ın Haziran 79'daki ölümü arasında bir zamanda tamamlanmıştır. Tamamlanan eser Vespasian ve Titus'a sunulmuş ve Titus kendi eliyle yazarak yayımlanmasını emretmiştir. Bu koşullar altında Josephus'un savaşla ilgili anlatısının Vespasian ve Titus lehine olması şaşırtıcı olmayacaktır ve bu durum Josephus araştırmalarında yaygın bir görüş haline gelmiştir.³⁹

Eserinin girişinde Josephus, Yahudi-Roma savaşlarını başlatan

³⁴ Kate Leeming, "The Slavonic Version of Josephus's Jewish War", *A Companion to Josephus* (John Wiley & Sons Ltd, 2015), 390-391.

³⁵ Leyla Şener, "Eski Slavca ve Rusça Çevirilerin Özellikleri", *Journal of Turkish Studies* 8/8 (2024), 1251.

³⁶ Josephus Flavius, *The Jewish War of Flavius Josephus (New Translation)*, çev. Robert Traill (London, 1851), clv.

³⁷ G. M. Paul, "The Presentation of Titus in the 'Jewish War' of Josephus: Two Aspects", *Phoenix* 47/1 (1993), 57.

³⁸ Gohei Hata, "Is the Greek Version of Josephus' 'Jewish War' a Translation or a Rewriting of the First Version?", *The Jewish Quarterly Review* 66/2 (1975), 89.

³⁹ Paul, "The Presentation of Titus in the 'Jewish War' of Josephus", 56,57.

sebeplerden başlamak üzere olayları en başından ele alır ve sonunda Titus'un bölgede düzeni sağlayıp Roma'ya dönüşüne kadarki gelişmelerden bahseder. Çeşitli şehirlerde ele geçirilen esirlerin çektikleri acıları kendi gözlemlerine dayanarak eksiksiz bir şekilde anlatacağını, bununla birlikte kendi adına yaşadığı talihsizlikleri gizleyip bunlardan söz etmeyeceğini belirtir.⁴⁰ *Yahudi Savaşı*'nın yedi kitabı, kendi içinde eksiksiz bir tarih oluştururken Josephus'un yazılarının en önemlisidir. Yahudi yönetiminin ve ulusunun dağılmasıyla ilgili bu tarih, Josephus'u kanıtları paha biçilemez bir tanık haline getirir. Böylece Josephus Yahudiliğin uzun geçmişini Kutsal Kitap haricindeki diğer tüm antik kitaplardan daha fazla şimdiki zamana ve geleceğe bağlar.⁴¹

Josephus, savaş sırasında Romalılara teslim olmuş ve Roma'ya götürülerek onların hizmetine girmiştir. Hem bu durum, hem de Romalıları zaman zaman haklı gören tespitleri bazı tarihçiler tarafından eleştirilmiştir ancak çalışmaları antik tarih araştırmaları için değerini düşürmez. Josephus, Kutsal Tapınağın Yahudiler ve tüm uluslar için ne kadar görkemli ve merkezi olduğunu vurgularken, aynı zamanda yeniden inşa edilmesi fikrini de teşvik eder.

4- Yahudi-Roma Savaşı'nın Sebepleri ve Seyri

Josephus Yahudi-Roma savaşının başlamasından evvel meydana gelen olayların bir arka planını çizer. Buna göre Yahudi-Roma savaşının öncesinde Antiyokus Epifanes Kudüs'ü ele geçiren Haşmoniler tarafından kovulmuştur. Haşmoni Hanedanı'nın taht kavgaları Romalıların bölgedeki hâkimiyetini artırmış, ardından Antipater'in oğlu Hirodes, bu hanedanı devirmiştir. Hirodes'in ölümünden sonra Augustus ve eyalet valisi Quintilius Varus döneminde Yahudi isyanı başlamış ve savaş Nero'nun hükümdarlığının on ikinci yılında patlak vermiştir.⁴²

Josephus isyanın genel sebepleri olarak şunların altını çizer: Romalıların baskısı ve işgal girişimi, kötü ekonomik koşullar, Yahudiye'deki toplumsal bölünmeler, Romalıların Yahudi düşmanlığı, isyancı Yahudi liderler arasındaki çekişmeler, yolsuzluk, Zelotların⁴³ mevcut düzeni bozması, Romalı valilerin kötü yönetimi ve Yahudi hiziplerinin Kudüs Tapınağı'na saldırıları. Savaşın büyüklüğünü vurgular ve diğer tarihçileri kulaktan dolma bilgilerle yazdıklarını ileri sürerek eleştirir. Kendi eserini, olaylara tanık biri olarak Roma İmparatorluğu'na gerçekleri sunmak amacıyla yazdığını

⁴⁰ Flavius, *The Jewish War*, 13-15.

⁴¹ Flavius, *The Jewish War of Flavius Josephus*, x, 11.

⁴² Flavius, *The Jewish War*, 13.

⁴³ Josephus'un Zelotlar Hakkındaki Görüşleri İçin bk. Çoban, "Josephus'un Gözüyle İlk Dönem Yahudi Fırkaları", 68.

belirtir⁴⁴ ve Tapınağın yıkılmasında Romalıları bir bakıma haklı çıkarmaya çalışır.⁴⁵ Eserin savaşın seyrini anlattığı kısımlara dikkatle bakıldığında Romalıların Yahudilere karşı davranışlarının düşmanlıktan değil, siyasi kaygılardan kaynaklandığı ve Yahudiye ile özellikle Celile'deki Yahudi isyancı varlığının da huzursuzluğa katkıda bulunduğu gözlenir.⁴⁶ Kimilerine göre de Yahudiye'nin MS 66-73 yılları arasındaki çöküşü, esas olarak kıtlık ve Yahudi hizipçiliğiyle meydana gelmiştir. Bu arada Josephus, *Yahudi Savaşı*'nda Yahudilerin cesaretlerine, cüretkar akınlara, mücadelelerine, Romalıların zaferine rağmen onurlu duruşlarına ve teslim olmaktansa ölmeyi tercih etmelerine sıkça vurgu yapar.⁴⁷ Burada isyanın fitilini ateşleyen iki olaydan söz etmek gerekir. İlki Gessius Florus'un bölgeye procurator olarak atanmasıyla birlikte Yahudilerin daha saldırgan bir tavır almış olmasıdır. İkincisi de bir şabat gününde Kaiserion'da Yahudiler ibadet halindeyken bölgedeki Romalıların bu ibadethanede güvercinleri kurban etmesi ve bunun Yahudiler tarafından hakaret sayılması neticesinde gerçekleşmiştir.⁴⁸ Buradan hareketle isyanın öne çıkan sebebinin Yahudi gelenek ve göreneklerinin Romalılarca hor görülmesi, hatta yok sayılması olduğu söylenebilir.⁴⁹ Bu olaylar üzerine MS 66 yılının Mayıs ayında Roma askeri birlikleri Nero'nun emriyle Suriye'den Yahudiye'ye gelmiştir.⁵⁰

Josephus'un anlatımına bakılacak olursa Romalıları karşı isyan eden isyancı grupların arasında iki farklı eğilim dikkat çekmektedir. Birincisi tipik olarak ılımlı, yasalara sıkı sıkıya uyulması için mücadele eden Yahudi gruplarıdır. Bunlar Yahudi geleneğine uyan, Roma yönetiminin Yahudilere karşı tutumunda yenilik isteyen dindarlardır. İkinci eğilim ise Yahudi halkının kurtuluşu ve İsrail Krallığı'nın yeniden kurulması için mücadele eden radikal gruplardır. Başka bir deyişle bunlar, Roma İmparatorluğu'na ve Herodiyen Hanedanı'na karşı toplumsal bir devrim hayal eden siyasi isyancılarıdır. Josephus genellikle ilk akımın temsilcilerini "yenilikçiler", ikinci akımın temsilcilerini ise "haydutlar" olarak adlandırır. Öte yandan Yahudi ulusunun kurtuluşu ve Yahudiye'nin siyasi bağımsızlığı için savaşan Menahem ve Simon Bar Gioras'ın Sicarii'lerini de göz önünde

⁴⁴ Flavius, *The Jewish War*, 3.

⁴⁵ Eyal Regev, "Josephus, the Temple, and the Jewish War" (Brill, 2011), 280.

⁴⁶ Robert Doran, "William Horbury, *Jewish War under Trajan and Hadrian* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2014), 501 pp.", *AJS Review* 40/2 (2016), 412-414.

⁴⁷ Caryn A. Reeder, "Gender, War, and Josephus", *Journal for the Study of Judaism*, (2015).

⁴⁸ Özdemir, *Yahudi İsyanları*, 42.

⁴⁹ Suat Tural, "Roma İmparatorluk Dönemindeki Yahudi İsyanlarına Genel Bakış", *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi* 5/1 (2021), 137.

⁵⁰ Özdemir, *Yahudi İsyanları*, 42.

bulundurur.⁵¹ Yaptıkları suikastlerde kullandıkları hançerler sebebiyle Sicarii adını alan bu örgüt, sadece Yahudiye’de değil İskenderiye ve Kirene’de de faaliyetlerini yürütmüştür.⁵²

Josephus, Kudüs’ün yıkımında sadece Romalıların sorumlu olmadığını belirtir. Ona göre, iç çekişmeler ve isyanlar nedeniyle aslında Tapınağı yıkmak istemeyen Romalılar, Yahudi zorbarların şehri ateşe vermesi ve yağmalaması yüzünden bunu yapmak zorunda kalmıştır. Titus, isyancıların kurbanlarına acımış ve kuşatmayı ertelemiş, suçlulara pişmanlık duymaları için zaman tanımıştır. Josephus Romalılara isyanın tehlikeli olacağını vurgulasa da halkın nefretinden ve öldürülme riskinden korkmuş görünmektedir. Yahudi isyancılar, Romalıları Yahudiye’den çıkarma umuduyla ayaklanmış, Fırat’ın ötesindeki dindaşlarını da seferber etmeyi ummuşlardır. Bu dönemde Romalılar komşuları Galyalılarla meşguldü ve Nero’nun ölümü Roma’da karışıklığa yol açmıştı.⁵³ Kudüs’te Roma aleyhtarlığının zirveye çıktığı bu dönemde Josephus, Romalılara isyan etmenin korkunç ve tehlikeli olacağı hususunda uyarılarda bulunur ancak kimseye dinletemez.

Savaşın başlamasından evvel Yahudiler, Kudüs dışındaki şehirleri tahkim ederek Romalılara karşı ciddi başarılar elde ettiğinden Nero’nun endişesi üzerine savaşın yönetimi Vespasian’a verildi. Yahudiler, Romalı komutan Cestius’u yendikten sonra Aşkelon’a ilerledi ancak Romalı süvari birliklerine karşı yenildiler. Burada büyük bir Yahudi katliamı yaşandı. Vespasian’ın oğlu Titus liderliğindeki Roma ordusu Yahudi topraklarını istila etti ve Celile’de ciddi bir mukavemetle karşılaştı. Titus bazı şehirleri askeri güçle, bazılarını ise müzakere yoluyla ele geçirdi. Josephus, Titus’un başarılarını Roma ordusunun disiplini ve eğitimine bağlar ve bu övgüleri mağlup Yahudileri teselli etmek için yazdığını belirtir.⁵⁴

Vespasian, Celile sınırında kamp kurduktan sonra Ptolemais’e girince Josephus’un komutasındaki Yahudi birlikleri Roma ordusundan korkarak Tiberya’ya kaçtılar. Bundan sonra Romalılar, Gadara’yı ele geçirip çevredeki köyleri ateşe vererek halkı köle yaptılar. Yahudilere liderlik eden Josephus, Kudüs halkına ya savaş ya da anlaşma yapmaları gerektiğine dair coşkulu bir konuşma yaptı. Vespasian, Josephus’u yakalamak ve tüm Yahudiye’nin kaderini belirlemek için Jotapata’yı kuşattı. Uzun süren kuşatmanın ardından Jotapata düştü ve şehir yerle bir edildi ve kırk bin kişi

⁵¹ Giorgio Jossa, “Josephus’ Action in Galilee during the Jewish War” (Brill, 1994), 256.

⁵² Recep Özman - Okan Açıl, “Sicarii Örgütü ve Faaliyetleri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi* 38/65 (2019), 22.

⁵³ Flavius, *The Jewish War*, 7.

⁵⁴ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 729-731.

öldürüldü. Josephus, savaşta yer alan Jotapatalı bir kadının verdiği bilgi sayesinde yakalandı ve Vespasian'a teslim edildi.⁵⁵

Josephus, aslında Romalılara teslim olmaktansa ölmeyi tercih ettiğini ancak Jotapata kuşatmasının son günlerinde gördüğü bir rüyanın kehanete döneceğinin bildirildiğini, bu sebeple Romalılara teslim olduğunu yazar. Buna göre Vespasian, ardından oğlu Titus Roma'nın gelecekteki imparatoru olacaklardır. Başta Vespasian kehaneti şüpheyile karşılarsa da bunun doğru olabileceğine inandı ve Josephus'u onurlandırdı. Roma ordusu Sezariye'ye girdiğinde Yahudiler Romalıları sevinçle karşıladılar fakat Josephus'un öldürülmesini istediler. Bu talep Vespasian tarafından dikkate alınmadı. Bu defa da Romalıların ona diğer esirlerden farklı davrandığı bilgisi yayıldı. Bu durum Yahudilerin öfkelenmesine ve Romalılara karşı daha şiddetli saldırılarına yol açtı. Vespasian, Sezariye'den ayrıldığında, isyan eden şehirleri kontrol etmek için Titus'u ve Valerian'ı gönderdi, ancak Valerian isyancı Yahudiler tarafından saldırıya uğradı.⁵⁶ Halkın ileri gelenleri, Romalıların kampına kaçarak Vespasian'dan isyancılara karşı sert önlemler almamasını ve barış yanlısı halkı korumasını rica ettiler. Vespasian bu talebi kabul etti ve Romalılar Tiberya'da kurtarıcı gibi karşılandı. Romalılar, Titus komutasındaki birliklerle Giskala ve Tabor Dağı hariç tüm kaleleri ele geçirdiler. Gamala'da ise Romalılar yiyecek sıkıntısı çeken Yahudilere saldırınca teslim olmak istemeyen birçok kişinin intihar ettiği görüldü. Kudüs'ün ele geçirilmesinin zorluğunun farkında olan Vespasian tüm ordusunu harekete geçirmede.⁵⁷ Titus, Giskala'yı zorla almanın şehre büyük zarar vereceğini düşünerek şehri barışçıl şekilde teslim almak istedi. İsyancı liderlerden biri olan Yuhanna, Titus'a Yahudi yasasına uygun olarak teslim olma şartlarını öne sürdü ancak bu bir hile olarak değerlendirildi. Titus şehrin etrafında kamp kurarak bu şartlara uydu. Ertesi gün halk teslim oldu ve Titus, şehirdeki isyancıları cezalandırmadan önce isyancı Yuhanna'nın Kudüs'e kaçtığını öğrendi. Romalılar, Giskala'dan Kesates'e ve diğer şehirlere ilerleyerek bu bölgeleri ele geçirdiler. Yahudi isyancılar, Roma garnizonlarının da göz yummasıyla Kudüs'ü hedef alınca şehir bir süre yöneticisiz kaldı.⁵⁸

Bu dönemde başkâhin olan ve Yahudi mahkemeleri ile kutsal alanlarının Zelotlar tarafından kirletilmesinden rahatsızlık duyan Ananus, Yahudilerin en iyilerinden biri olarak kabul ediliyordu. Ananus, Zelotlara karşı bir kuvvet örgütleyerek düzeni yeniden sağlamaya çalıştı. Tapınağın iç avlularını korumak için altı bin kişilik bir muhafız birliği kurdu. Bu

⁵⁵ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 735-750.

⁵⁶ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 750-752.

⁵⁷ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 753-763.

⁵⁸ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 763-766.

durum Kudüs'teki Yahudi isyancıların işi nereye vardiacağıını, uzak olmayan trajik sonuçlarını ve tapınağın Yahudiler nezdindeki önemini göstermektedir. Josephus başka bir isyancı grup olan İdumealıları diğer isyancıları desteklemekle suçlar ve onları “insanların en alçakları” olarak adlandırır. Bunların yolsuzluk yaptıklarını, ele geçirdikleri yerleri yağmaladıklarını ve sıkışınca Kudüs'e sığındıklarını ifade eder. Ayrıca isyancıların Roma'ya ihanet etmek için nedenlerinin olmadığını savunur. Onların Yahudilere karşı eylemlerini kınayarak masum Yahudileri hukuksuz bir şekilde hapsedip işkence yaptıklarını söyler.⁵⁹

Kudüs'teki başlıca isyancı gruplardan olan Zelotlar ve İdumealıların Romalılara karşı saldırılar düzenlerken, aynı zamanda tarafsız Yahudileri kendilerine katılmaya zorlayıp kabul etmeyenlere işkence ettikleri veya katlettikleri dikkat çekmektedir. Josephus'a göre Tapınakta bu iki grup tarafından sekiz bin beş yüz kişi öldürülmüş ve halk ölümlerini gömecek zaman bulamamıştır. Barış yanlısı Başrahip Ananus'un ölümünü ise Kudüs'ün yıkımının başlangıcı olarak görür. İdumealıların Kudüs'ten çekilmesinden sonra Zelotların daha da sert bir tavır takındıkları görülür. Romalı komutanlar Vespasian'ı şehre saldırması için teşvik ettiler ancak Vespasian sabırlı olup beklemeyi tercih etti. Josephus bu durum sebebiyle Romalıların Yahudilere Zelotlardan daha iyi davrandığını belirtir.⁶⁰ Bu sürede Kudüs'te hakim hale gelen Zelotlar, kaçmaya çalışanları öldürüyor ve cenazelerini almalarına izin vermiyorlardı. Zenginlerse kaçışlarını parayla satın alıyorlardı. Bu sırada yeni bir tehdit olarak ortaya çıkan Sicarii grupları, Engaddi'yi ele geçirip yedi yüz kadın ve çocuğu öldürdüler. Bu sırada Vespasian, Galya'daki karışıklıklar nedeniyle Kudüs meselesini acilen çözmek zorunda olduğunu fark etti. Kış öncesinde köylere ve küçük şehirlere garnizonlar yerleştirip bazı şehirleri tahkim etti. Baharda ordusunun büyük kısmını alıp Lydda ve Jamnia'ya geçti, ardından Beytullahim'e geldi. İdumea'daki kaleleri güçlendirip birçok kişiyi öldürdü ve esir aldı. Kudüs çevresinde de tahkimatlar ve kaleler inşa ederek şehri tamamen kuşattı ve kaçışları engelledi.⁶¹

Vespasian, Sezariye'den Kudüs'e yürümeye hazırlanırken Nero'nun ölüm haberi gelince Kudüs kuşatmasını erteledi. Galba'nın imparator ilan edildiğini duyunca ona hem devlet yönetimi hem de Kudüs kuşatması hakkında bilgi vermek için Roma'ya gitmek istiyordu. Ancak Galba'nın kısa süre sonra öldüğünü ve Otho'nun da yönetimi devraldığını öğrendi. Bu günlerde Roma'da Galba'nın öldürülmesinin ardından imparatorluk için Otho ve Vitellius arasında çatışmalar yaşanıyordu. Bu kez de Otho'nun

⁵⁹ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 766.

⁶⁰ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 780.

⁶¹ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 780-785.

intihar ettiği haberi geldi. Sezariye'ye döndüğünde Vitellius'un imparator olduğunu öğrendi. İtalya'ya saldırmayı düşündü, fakat kış mevsimi nedeniyle erteledi. Vespasian, İskenderiye'yi ele geçirerek Vitellius'u devirmeyi planladı ve Mısır valisi Tiberius Alexander'ın desteğini aldı.⁶² Bu durum üzerine vekili Titus ve Kral Agrippa da Roma'ya gitmekten vazgeçtiler. Vespasian Kudüs'ü kuşatan ordu komutanlarının ısrarı üzerine, Roma imparatoru olarak ilan edildi. Vespasian böylece Doğu topraklarının imparatoru olarak tanındı ve çeşitli şehirlerde kutlamalar düzenlendi. Josephus eserinin bu kısmında Roma kuvvetlerinin stratejilerini, Kudüs'ün savunma hatlarını ve Tapınakla ilgili detayları ayrıntılı bir şekilde anlatır.⁶³

Bu sırada Yahudiler arasında yeni bir iç savaş patlak verdi. Kudüs'te isyan başlatan Giora oğlu Simon şehri ele geçirip çevresindeki bölgeleri kontrol altına alınca Vespasian Kudüs çevresindeki tüm yerleri ele geçirdi.⁶⁴ İskenderiye'de hakimiyetini sağlamlaştırdıktan sonra Kudüs'ü tamamen ele geçirmesi için oğlu Titus'u gönderdi. Bu sırada Vespasian, Josephus'un kehanetini hatırlayarak onu serbest bıraktı. Kudüs'teki üç ayrı isyan liderinden Zelot lideri Eleazar, Yuhanna ve Simon arasında çatışmalar devam ederken şehirde kıtlık görüldü. Titus, Sezariye'den yola çıkarak Mısır ve Suriye'den gelen yardımlarla güçlendirilmiş ordusuyla Kudüs kuşatmasını başlattı.⁶⁵ Titus, Roma geleneklerine uygun olarak ordusunu Samiriye'den Kudüs'e yönlendirdi. Kudüs'ün etrafındaki bölgeleri ele geçirip kamplar kurdu. Yahudiler, Titus'un gelişiyile saldırıya geçtiler ve Romalılar karşısında başarılar elde edip cesaret buldular. Titus, saldırıları önlemek için Zeytin Dağı'na birlikler gönderdi. Bu arada Eleazar ve Yuhanna'nın liderliğindeki gruplar arasında büyük bir kargaşa ortaya çıktı. Titus, şehir kuşatmasını sıkılaştırarak etrafındaki tüm koruyucu yapıları yıktı.⁶⁶ Yahudi isyancılar Romalıları kandırmak için bazı hilelere başvurdular. Surlarda barış çağrısı yaparken aslında Romalıları sur kapılarına çekmeye çalıştılar. Kapıları açarak Romalıları pusuya düşürdüler ve onlara yoğun bir şekilde saldırdılar. Romalılar bu hileyi fark edemedikleri için büyük bir kayıpla geri çekildiler. Yahudiler bu başarının ardından Romalılarla alay ederek zaferlerini kutladılar. Titus, Romalı askerlerin bu hatalı davranışlarını kınayarak savaş yasalarını uygulayacağına dair uyarıda bulundu. Ancak Titus'un diğer lejyonları, hata yapan askerleri affetmesi için ona baskı yaptı ve gelecekte daha dikkatli davranacaklarına söz verdiler.⁶⁷ Titus

⁶² Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 786-792.

⁶³ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 786.

⁶⁴ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 786-792.

⁶⁵ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 792-797.

⁶⁶ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 798-801.

⁶⁷ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 802.

Kudüs'ü kuşatırken ordusunu şehir duvarlarının çevresine stratejik olarak yerleştirdi. Şehir üç ana surla korunuyordu: Eski sur, ikinci duvar ve üçüncü duvar. Bu duvarlar, şehir zor zaptedilecek şekilde tasarlanmıştı.⁶⁸ Kudüs'te Simon kuzey ve doğudaki bölgeleri, Yuhanna ise tapınak çevresi ve güneyi elinde tutuyordu. Bu iç savaş, Romalıların kuşatması sırasında bile devam etmiş ve şehirde büyük yıkımlara neden olmuştur. Titus, şehri ele geçirmek için stratejik yerler aradı ve iç savaşın devam etmesi nedeniyle kuşatmayı güçlendirmeye karar verdi.⁶⁹ Romalıların yeniden başlayan saldırılarında Yahudiler direniş gösterebilir de başarısız oldular. Yahudilerin geri çekilmesini sağladıktan sonra Titus korku salmak amacıyla cesur bir Yahudiyi yakalayarak çarpmıha gerdirdi. İsyan liderlerinden Yuhanna'nın öldürülmesi de Yahudiler arasında büyük bir üzüntü yarattı.⁷⁰ Titus'un surlara yakın kuleler inşa etmesinden sonra Romalılar, bunları kullanarak surları yavaş yavaş aşmaya başladılar. Yahudiler, surları savunmak için direndi, ancak Romalıların sürekli saldırıları karşısında zorlandılar.⁷¹ Romalılar, şehre girdiklerinde Yahudiler dar sokaklarda direnip savaşarak Romalıları geri püskürttüler. Ancak Titus, askerlerine okçularla destek verince Yahudilerin şehirden çekilmelerine neden oldu. Açlık ve sefalet içindeki şehir daha fazla dayanamadı. Titus, şiddetli saldırılarla şehri ele geçirip surları tamamen yıktı.⁷² Ardından kuşatmayı hafifletip Yahudilerin moralini ve yiyecek durumlarını tespit ettirdi. Askerlere paralar verip şehirde görkemli bir geçit töreni yaptı. Bu durum Yahudiler üzerinde olumsuz bir etki yaratsa da şehir savunmasını sürdürdüler. Titus, teslim olmaları için Yahudilere Josephus'u gönderdi. Josephus, ikna edici konuşmalar yaparak Roma'nın gücünü vurguladı. Titus da şehrin teslim olmaması durumunda kıtlığın devam edeceğini ve ordusunun Yahudilere büyük zarar vereceğini belirtti. Şehir içindeki isyancılar Romalıların tüm girişimlerine rağmen şehri savunmaya devam ettiler. Bunun üzerine Titus Yahudilere teslim olmaları için son bir çağrıda bulundu.⁷³

Kudüs kuşatmasının son günlerinde Josephus yaptığı konuşmayla Yahudileri isyancı gruplara karşı savaşmaya çağırdı. Bu konuşmasında onların eylemlerinin tiranları cesaretlendirdiğine, özgürlüklerini geri almaları ve Tapınağı savunmaları gerektiğine vurgu yapar. Yahudilerin başlangıçta direnmemelerinin tiranların güç kazanmasına ve nihayetinde Tapınağı ele geçirmesine sebep olduğunu savunur, kuşatmadaki

⁶⁸ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 803.

⁶⁹ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 806-810.

⁷⁰ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 811-812.

⁷¹ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 812-813.

⁷² Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 814-815.

⁷³ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 816-817.

problemlerden Yahudileri sorumlu tutar. Yahudi kardeşleri tarafından tahakküm altına alınma, aşağılanma ve utanca vurgu yaparak Yahudi geleneklerine daha saygılı olacağına inandığı Roma yönetiminin muhtemel olumlu sonuçlarıyla karşılaştırır. Tapınağı savunmak için ölümün bile asil bir fedakârlık olacağını savunur ve hem sözleri hem de eylemleriyle onlara önderlik edeceğine söz verir. Yahudilere sonunda kendilerini ezenlere karşı durmaları ve kendi kaderlerinin efendileri olarak hak ettikleri yeri geri almaları için yalvarır. Josephus, Yahudilerin Tanrı'nın yardımı ve geçmiş başarılarını unuttuklarını anlatıp şehrin ve halkın içler acısı halini vurgulamakta ve Romalılar tarafından yıkılmasının kaçınılmaz olduğunu söylemektedir.⁷⁴

5- Savaşın Sonu ve Tapınağın Yıkımı

Titus, Kudüs'ten kaçan Yahudileri yakalayarak onlara işkence yaptı ve surların önünde çarمیha gerdi. Bu durum şehirdeki moral bozukluğunu artırdı.⁷⁵ Bu sırada isyancı Simon ve ekibi, Romalılara karşı başarılı bir saldırı gerçekleştirdi ve Romalıları kamplarına çekilmek zorunda bıraktı. Titus, askerlerinin yetersizliğini eleştirerek şehrin etrafına yüksek bir duvar inşa edilmesini emretti. Bu duvar Yahudilerin dışarı çıkmasını ve erzak teminini engelleyecekti. Titus'un planı, şehirdeki açlığın Yahudileri teslim olmaya zorlayacağı ve Romalıların daha etkili bir kuşatma yapmasına imkan vereceği yönündeydi. Askerler bu zorlu görevi hızla tamamladı ve Titus, şehrin etrafını kuşatarak stratejik noktalara garnizonlar yerleştirdi.⁷⁶

Yahudiler şehri kuşatan Romalılar yüzünden büyük bir kıtlık ve sefalet içindeydi. Ölüler sokakları doldururken, hayatta kalanlar acı içinde ve umutsuz bir şekilde dolaşıyordu. Sefaletin yanı sıra isyancı Yahudiler ölü bedenleri bile yağmalıyorlardı.⁷⁷ Titus Roma lejyonlarının komutanlarını topladığında Yahudi isyancıların barbarca davranışlarını ve bazı Roma askerlerinin suçlarını öğrenmişti. Suçluları sert bir şekilde cezalandırma tehdidinde bulunarak devam eden isyanı bastırmak için ciddi önlemler aldı. Şehir kuşatmasını hızlandırdı. Romalılar, daha zayıf olan yeni surları yıkmak için harekete geçti, ancak Yahudiler yeni savunma hatları kurarak güçlendirmeye çalıştılar.⁷⁸ Titus, Antonia kulesinin temellerini kazdırarak bir geçit açılmasını emretti ve Josephus'u şehirdeki durumu anlatması için gönderdi. Josephus, Yahudilere tapınağın korunması için dua etmelerini ve Tanrı'ya sunulacak kurbanların eksiksiz yapılmasını istedi. Ancak isyancılar bu çağrıyı dikkate almayıp Tapınağı kirlettiler. Titus Tapınağın

⁷⁴ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 817-822.

⁷⁵ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 822-824.

⁷⁶ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 824-826.

⁷⁷ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 826-828.

⁷⁸ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 829-832.

kutsallığını korumak için isyancılara karşı sert bir uyarıda bulundu ve tapınağın daha fazla zarar görmemesi için savaşmayı sürdürmeye karar verdi.⁷⁹

Romalılar Kudüs'te Yahudilerden daha büyük bir cesaret ve şiddetle savaştılar. Bu sırada Tapınakta yangınlar başladı ve bu yangınlar, Romalı askerlerin kuşatmaya karşı savaşmasını zorlaştırdı. Çatışmaların ve açlığın etkisiyle Yahudiler arasında büyük bir panik yaşandı. Josephus, Titus'un bu felaketlerin Tanrı'nın bir cezası olduğunu ve Yahudilerin isyanının barış yerine savaş ve kıtlığı getirdiğini söylediğini belirtir.⁸⁰ Titus Tapınağın yanmasına karşı müdahale etmeye çalıştı. Ancak bazı Romalı askerler de Tapınağı bilinçli olarak ateşe vermişlerdi. Yahudilerin şiddetli direnişi ve gruplar arasındaki çatışmalar da yangının söndürülmesini engelledi. Tapınak, yangın sonucu tamamen yok oldu. Titus yangını söndürmek için elinden geleni yapsa da Tapınağın tamamı Roma askerlerinin kontrolünden çıkmış durumdaydı. Bu sırada Romalı askerlerin yağması başladı. Kudüs'te yaşlılar, çocuklar ve kadınlar, isyancılar gibi fark gözetilmeden öldürüldü. Titus, çoktan zarar görmüş Tapınağın yok edilmesini emretti. Romalı askerler, ateşi yayarak Tapınağı ve çevresindeki binaları yok ettiler. Yangın Tapınağın etrafındaki diğer binalara yayıldı ve iki gün boyunca sürdü. Yahudiler bu durumu çaresizlik içinde izledi ve ateşi söndürmek için hiçbir çaba göstermediler. Josephus, Tapınağın yıkımının hem Yahudiler hem de Romalılar için büyük bir trajedi kabul edildiğini, hem tarihçiler hem de Yahudiler açısından büyük bir darbe olarak görüldüğünü belirtir.⁸¹

Josephus Kudüs'ün hemen yıkımı öncesinde çeşitli doğüstü işaretlerin belirlediğini söyleyerek anlatısına mistik öğeler doldurur. Şehre kılıç şeklinde bir yıldız ve bir kuyruklu yıldızın görünmesi, Tapınak çevresinde büyük bir ışığın parlaması ve kutsal bir düvenin Tapınakta bir kuzu doğurması, Tapınağın kapısının kendiliğinden açılması üzerine bunun bazı bilgiler tarafından felaketin habercisi olarak yorumlanması, Artemisius ayında zırhlı savaş arabalarının, bulut kümelerinin ve askeri birliklerin şehirlerin çevresinde görülmesi bunlardandır.⁸²

Romalılar isyancıların şehri terk edişi üzerine Tapınağın doğu kapısına sancaklarını diktiler. Romalı askerler yağma yoluyla büyük miktarda ganimet elde ettiler. Rahipler kıtlık ve bitkinlikten dolayı Titus'a getirildiklerinde hayatları için yalvardılar. Titus Tapınağın ve rahiplerin yok edilmesinin kaçınılmaz olduğunu belirterek onların öldürülmelerini

⁷⁹ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 836-838.

⁸⁰ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 838-843.

⁸¹ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 843-847.

⁸² Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 848.

emretti.⁸³ İsyancılara hitap ettiği konuşmasında Yahudilerin şehri ve Tapınağı yok etme çabalarını eleştirdi ve onları bu eylemlerinden dolayı kınadı. Yahudilerin Romalıların sunduğu fırsatları ve nazik davranışları göz ardı ettiklerini belirtti. Yahudilerin Romalılara karşı sürekli isyan ettiğini, aslında bununla kendi ülkelerini yok ettiğini ve bu nedenle cezalandırılmaları gerektiğini vurguladı. Ancak savaşın sona ermesinin ardından hala hayatta kalmak isteyenlere silahlarını bırakmaları ve teslim olmaları koşuluyla hayatlarını bağışlayacağını belirtti.⁸⁴ Aynı gün, şehrin bazı önde gelenleri Titus'tan aman dilemek üzere geldiler. Titus öfkelenmiş olmasına rağmen onları kabul etti. Ancak bunları ve akrabalarını rehin alarak Roma'ya götürdü. Böylece ülkelerinin Romalılara olan bağlılıklarını güvence altına almış oldu.⁸⁵ Josephus, hiç değilse şehirdeki önemli kalıntıları bağışlamaları için Romalılara yalvararak onların barbarlık ve dinsizlikleri hakkında konuştu ancak sadece alay konusu oldu. İsyancılar da Romalılara karşı savaşacak güçte olmadıkları için teslim olmayı düşünmediler. Şehirde kıtlık nedeniyle zayıf düşen isyancılar, şehirden kaçarken yakalanıp öldürüldü ve cesetleri köpeklere atıldı. Şehir tamamen ölümlerle doldu. Josephus'a göre savaş boyunca esir alınanların sayısı 97,000, ölenlerin sayısı ise 1,100,000 civarındadır.⁸⁶ Böylece Kudüs Vespasian'ın saltanatının ikinci yılında, Romalılar tarafından tamamen ele geçirildi. Kudüs kuşatması da böylece sona erdi.⁸⁷ Kuşatma sonrası Kudüs şehrini yeniden inşa eden Romalılar, burada putperest tapınakları inşa edip ismini İlya olarak değiştirmişlerdir.⁸⁸

Roma, bu savaşı kazanarak imparatorluğun gücünü ve disiplinini bir kez daha kanıtladı. İmparatorluk, isyanlara karşı verdiği sert tepki ile hem kendi vatandaşlarına hem de diğer kolonilere, isyanın kabul edilemeyeceği mesajını güçlü bir şekilde verdi. Roma'daki Titus Kemerı gibi zafer anıtları, Yahudiye'deki zaferi kutlayan simgeler haline geldi. Bu zafer Roma'nın mutlak gücünü gösteren bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır.

Roma, savaşın ardından Yahudilere Fiscus Judaicus adı verilen bir vergi koydu. Bu vergi Roma'daki Jupiter Capitolinus Tapınağı için kullanılmak üzere toplandı. Vespasian bu vergiyle Yahudileri ağır bir şekilde aşağılamaktan başka bir şey düşünmüyordu. Vergi, Yahudiler üzerinde ekonomik bir yük oluşturdu.⁸⁹

⁸³ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 849.

⁸⁴ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 850.

⁸⁵ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 851.

⁸⁶ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 855.

⁸⁷ Flavius, *The Complete Works of Flavius Josephus*, 865.

⁸⁸ Batuk - Mert, "Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir", 133.

⁸⁹ Bk. Michael S. Ginsburg, "Fiscus Judaicus", *The Jewish Quarterly Review* 21/3 (1931), 286.

Sonuç

Birinci Yahudi-Roma Savaşı, Yahudiye eyaletinde Roma İmparatorluğu'na karşı çıkan Yahudi ayaklanmaları zincirinin en önemlilerinden biri olup Yahudiler ile Roma İmparatorluğu arasındaki ilişkiler üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Savaş, Yahudiler açısından büyük bir felakete sonuçlanmış ve Yahudi tarihinin dönüm noktalarından biri olmuştur. Savaşın en önemli sonucu, Yahudiye'nin Roma İmparatorluğu tarafından tamamen ele geçirilmesidir. Kudüs'ün düşmesi ve Yahudiye'nin Roma ordusu tarafından ele geçirilmesi Yahudi özerkliğinin sona erdiği anlamına geliyordu. Böylece Roma, Yahudiye üzerinde tam kontrol kurmuş ve Yahudiye eyaleti doğrudan Roma valisi tarafından yönetilmeye başlamıştır.

Kudüs'teki Yahudi isyanının merkezlerinden biri olan İkinci Tapınak Roma ordusu tarafından yıkıldı. Tapınağın yıkılması, Yahudilerin dinî ve kültürel yaşamının merkezini kaybetmesine neden oldu. Yahudi halkı için bu olay son derece yıkıcı bir sembolik anlam taşıyordu, çünkü İkinci Tapınak, Yahudiliğin hem ibadet hem de siyasi merkeziydi. Bugün bu yıkım, Yahudi halkı için yas günü olan Tişa Beav adıyla anılmaktadır. Savaş Yahudi toplumunda derin dinî ve kültürel değişimlere yol açtı. İkinci Tapınağın yıkılmasıyla, tapınak merkezli Yahudilik ortadan kalktı. Yahudilik bu dönemde daha fazla sinagog merkezli bir ibadet sistemine geçiş yaptı ve Rabbinik Yahudilik gelişmeye başladı. Bu durum, Yahudi dinî yaşamının merkezinin din bilginleri ve yazılı metinler üzerine kurulmasına yol açtı. Rabbinik Yahudilik, sonraki yüzyıllarda Yahudi toplumunun temel dinî yapısını oluşturdu.

Savaş sırasında ve sonrasında binlerce Yahudi öldürüldü, köleleştirildi ya da sürgüne gönderildi. Diaspora olarak bilinen bu süreçte Yahudilerin çoğu, Roma İmparatorluğu'nun dört bir yanına dağıldı. Böylece Yahudiye'deki yoğun Yahudi nüfusu azaldı. Bu göç ve dağılma, Yahudi halkının sonraki yüzyıllardaki kültürel ve dinî gelişimini de derinden etkilemiş, Yahudi milliyetçiliğinin gelişmesine yol açmıştır. Buradan hareketle, Kudüs'ün yıkımı iki türlü algıya sebep olmuş görünmektedir. Bunlardan ilki Yahudilerin kendilerini başka milletlerden ayırması, ikincisi de kendi tanrısı tarafından haklı olarak terk edilmiş ulus algısının körüklenmiş olmasıdır.

Josephus, eserinde Titus'un Tapınağı ve Kudüs'ü yıkımdan kurtarmak için çaba sarf ettiğine ilişkin vurgular yapsa da netice itibarıyla Romalıların bu tahribatının ardında Yahudi dinini ortadan kaldırmak, zenginliği ele geçirmek, Jüpiter'in zaferini göstermek ve yeni hanedana meşruiyet kazandırmak gibi çeşitli amaçlar yattığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Mesihçi Yahudi milliyetçiliğinin odak noktası olarak Kudüs'te Yahudi ikameti

tamamen yasaklanmıştır. Yahudiye topraklarının büyük bir kısmı Romalılar tarafından müsadere edilmiş ve Yahudiye'deki düzinelerce Yahudi köyü haritadan silinmiştir.

Birinci Yahudi-Roma Savaşı, Yahudi halkının Roma İmparatorluğu'na karşı direnişini sona erdirmemi. Ancak bu savaş, Yahudilerin sonraki ayaklanmalarını daha zayıf hale getirdi. MS 115–117 arasında gerçekleşen Kitos Savaşı ve MS 132–135 yıllarında patlak veren Bar Kohba İsyanı, Yahudi direnişinin devamıydı. Fakat her iki isyan da başarısız oldu ve Yahudilerin Roma'ya karşı bağımsızlık kazanma umutlarını tamamen yok etti.

Kaynakça

- Attridge, Harold W. "Josephus and His Works". *Jewish Writings of the Second Temple Period*. ed. Michael Stone. Brill, 1984. https://doi.org/10.1163/9789004275119_006
- Babadostu, Rumeysa. *Provincia Iudea'da Zealot Hareketi*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Batuk, Cengiz - Mert, Rabia. "Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/2 (2018), 129-149.
- Bentwich, Norman. *Josephus*. Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1914.
- Çoban, Bekir Zakir. "Josephus'un Gözüyle İlk Dönem Yahudi Fırkaları". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2008). <http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/handle/20.500.12397/4338>
- Davies, Jonathan. "Covenant and Pax Deorum: Polyvalent Prodigies in Josephus' 'Jewish War'". *Histos* 13 (2019), 78-96.
- Demir, Muzaffer - Özer, Ebru. "Titus Flavius Iosephus'un Hayatı Eserleri ve Tarihiçiliği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13/75 (2020), 239-255.
- Doran, Robert. "William Horbury, Jewish War under Trajan and Hadrian. (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2014), 501 pp." *AJS Review* 40/2 (2016), 412-414. <https://doi.org/10.1017/S0364009416000556>
- Duncan, John M. "Chapter 12 Josephus's Jewish War". Brill 2022. https://doi.org/10.1163/9789004524057_013
- Erdemir, Hatice P. - Erdemir, Halil. "Kudüs'te Yahudi İsyanı ve Yahudiler". *History Studies* 126/Ortadoğu Özel Sayısı (2010), 117-136.
- Flavius, Josephus. *The Complete Works of Flavius-Josephus: Comprising the Antiquities of The Jews, a History of Jewish Wars, and Life of Flavius Josephus, Written by Himself*. çev. William Whiston. Hartford, USA: S. S. Scranton Co., 1905.
- Flavius, Josephus. *The Jewish War*. çev. Henry St. John Thackeray London: Harvard University Press, William Heinemann Ltd., 1926.
- Flavius, Josephus. *The Jewish War of Flavius Josephus (New Translation)*. çev. Robert Traill. London: Houlston and Stoneman, Paternoster Row., 1851.
- Ginsburg, Michael S. "Fiscus Judaicus". *The Jewish Quarterly Review* 21/3 (1931), 281-291. <https://doi.org/10.2307/1451523>
- Goldhill, Simon - Morales, Helen. "Introduction". *Ramus* 36/1 (2007). <https://doi.org/10.1017/S0048671X00000758>
- Hata, Gohei. "Is the Greek Version of Josephus' 'Jewish War' a Translation or a Rewriting of the First Version?" *The Jewish Quarterly Review* 66/2 (1975), 89-108. <https://doi.org/10.2307/1453908>
- Jossa, Giorgio. "Josephus' Action in Galilee During the Jewish War". Brill, 1994. https://doi.org/10.1163/9789004509122_017
- Kelley, Nicole. "The Cosmopolitan Expression of Josephus's Prophetic Perspective in the Jewish War". *Harvard Theological Review* 97/3 (2004), 257-274. <https://doi.org/10.1017/S0017816004000707>

Kızıloğlu, Sedat. “İsrail Devleti’nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişimi”. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/1 (2012), 35-64.

Kilpatrick, G. D. “Review of Josephus, The Historian and His Society”. *Novum Testamentum* 28/3 (1986), 286-287. <https://doi.org/10.2307/1560743>

Kurt, Ali Osman. “İkinci Mabet Dönemi Yahudiliği”. *Doğu’dan Batı’ya Düşüncenin Serüveni*. ed. Bayram Ali Çetinkaya. thk. Ali Osman Kurt. İstanbul: İnsan, 2015.

Leeming, Kate. “The Slavonic Version of Josephus’s Jewish War”. *A Companion to Josephus*. 390-401. John Wiley & Sons Ltd, 2015. <https://doi.org/10.1002/9781118325162.ch26>

Olgun, Hakan. “Modern İsrail’in Milli Kimlik Kaynağı Olarak Josephus’un ‘Masada’ Anlatısı”. *Milel ve Nihal* 10/1 (2014), 7-39.

Özdemir, Alaattin Cem. *Roma İmparatorluk Döneminde Yahudi İsyanları*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Özkan, Ali. “Küçük Asya’da Geç Antik Çağ Toplumsal Hayatında Yahudiler”. *İsrailiyat* 6 (2020), 8-31.

Özman, Recep - Açıl, Okan. “Sicarii Örgütü ve Faaliyetleri”. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 38/65 (2019), 21-42.

Paul, G. M. “The Presentation of Titus in the ‘Jewish War’ of Josephus: Two Aspects”. *Phoenix* 47/1 (1993), 56-66. <https://doi.org/10.2307/1088918>
Rappaport, Uriel. “Where Was Josephus Lying In His Life or in the War?” *Josephus and the History of the Greco-Roman Period*. Brill, 1994. https://doi.org/10.1163/9789004509122_018

Reeder, Caryn A. “Gender, War, and Josephus”. *Journal for the Study of Judaism*. <https://doi.org/10.1163/15700631-12340419>

Regev, Eyal. “Josephus, the Temple, and the Jewish War”. Brill, 2011. https://brill.com/display/book/edcoll/9789004191679/Bej.9789004191266.i-438_019.xml. Stern, Menahem. “Hasmoneans”. *Encyclopedia Judaica*. ed. Michael Berenbaum - Fred Skolnik. Jerusalem: Keter Publishing House Ltd., 2007.

Şener, Leyla. “Eski Slavca ve Rusça Çevirilerin Özellikleri”. *Journal of Turkish Studies* 8/8 (2024), 1247-1255. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.5292>

Tural, Suat. “Roma İmparatorluk Dönemindeki Yahudi İsyanlarına Genel Bakış”. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi* 5/1 (2021), 132-147.

